

Bovsunivskiy V. Development of emotional intelligence of modern students in the process of artistic communication

Studying at school has a significant impact on the formation of students' socialization and quick adaptation in the team. After all, children learn to perceive the emotions of others, empathize with them, fairly evaluate the achievements of others, criticize and adequately respond to the work done by other children. At the same time, they learn to separate their own attitude towards a certain person from the attitude towards his work. In particular, fine art classes have a significant influence on this. Because during them, children actively communicate with each other; evaluate each other's work, help and give recommendations. That is, there is an active communication between them, which includes not only the reflection of the vision of a certain creativity of students, but also the ideas of students about art and culture in general.

At the same time, the question of the relationship between emotional intelligence and artistic communication, based on the example of modern students, has become quite acute. This is due to the fact that approaches to learning and education in general are changing. More attention began to be paid to art and fine arts education, and students' creativity began to be valued equally with the mathematical and humanitarian cycle.

At the same time, there are changes in the students themselves. They became more open, emotional, sharp in their statements. Accordingly, they can criticize the creativity of their classmates more sharply and with an orientation to subjective opinion. At the same time, many children are characterized by a lack of restraint of emotions and undisguised aggression. All this indicates that emotional intelligence is a component that needs special research. After all, the development of emotional intelligence through artistic communication can positively affect the further socialization and adaptation of students.

Key words: emotional intelligence, emotion control, art communication, art education, learning, assessment, creative works, creativity, lesson, students.

УДК 376

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.06>

Бондаренко Ю. А., Позняк О. С.

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

У статті викладено досвід роботи закладу загальної середньої освіти з підвищення професійного рівня педагогічних працівників у сфері інклюзивної освіти. Визначено, що питання посилення безперервного професійного розвитку педагога, підготовки його до вирішення нових професійних завдань набувають актуальності в умовах сьогодення.

Складовими підвищення професійного рівня педагогічних працівників зазначено післядипломну освіту, курси підвищення кваліфікації, самоосвіту та ін., що стимулюють безперервний професійний розвиток, передбачені законодавством і запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою.

Аналіз вітчизняного досвіду впровадження інклюзивної освіти у закладі загальної середньої освіти засвідчив низку проблем, що обґрунтовує нагальну потребу підвищення професійного рівня педагогічних працівників у сфері інклюзивної освіти.

Метою роботи є висвітлення досвіду та перспективи організації діяльності у напрямі підвищення професійного рівня педагогічних працівників КУ Сумський навчально-виховний комплекс № 16 імені Олексія Братушки «Сумська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» СМР у сфері інклюзивної освіти.

На рівні держави у нормативних документах висвітлено процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови, включаючи механізм оплати підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Визначено, що ефективність процесу підвищення професійного рівня педагогічних працівників у закладі освіти обумовлено діяльністю його керівника, який сприяє організації систематичної і цілеспрямованої роботи у межах виконання колективної теми.

У роботі окреслено форми підвищення професійного рівня педагогічних працівників закладу у сфері інклюзивної освіти через їхню участь у дослідницькій діяльності, методичних та науково-практичних заходах: лекціях, семінарах, дискусіях, педагогічних конкурсах, практичних заняттях, майстер-класах, тренінгах, роботи в методичних об'єднаннях, творчих групах та перспективу цієї діяльності через визначення мети, принципів, кроків підвищення професійного рівня, форм роботи. Розкрито значення самоосвітньої діяльності, як важливої форми підвищення професійної компетентності педагога, її завдання, види, результатом якої є інноваційний продукт у формі доповіді, методичної розробки, авторської програми, дидактичного посібника, проекту, статті до наукового видання, методичного кейсу та ін.

Такий підхід до підвищення професійного рівня педагогічних працівників сприяє формуванню у них уявлень щодо принципів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням типологічних особливостей і можливостей та подальшому поширенню передового досвіду роботи як на обласному, так і на всеукраїнському рівнях.

Переконані, що окреслений у роботі досвід та перспективи підвищення професійного рівня педагогічних працівників навчально-виховного комплексу дозволить поєднати науку і практику та вийти на новий рівень підготовки фахівця, здатного до змін у сучасних реаліях системи освіти, спроможного здійснити гідний внесок у збагачення української педагогічної науки і практики.

Ключові слова: педагогічні працівники, підвищення професійного рівня, досвід, інклюзивна освіта, заклад загальної середньої освіти.

Реформування освіти спрямовано на педагога нової формації, який відповідає викликам відкритого суспільства й освіти, має академічну свободу, самостійно й творчо здобуває інформацію, здатного до неперервного інтелектуального, культурного і духовного розвитку протягом життя. Саме наразі актуалізується необхідність підготовки фахівця, орієнтованого на запити і потреби замовників освітніх послуг, який володіє навичками випереджувального проектного менеджменту, організовує дитиноцентрований процес, трансформуючи методи, прийоми і технології навчання.

В сучасних умовах розвитку національної системи освіти дедалі більшої актуальності набувають питання, пов'язані з посиленням безперервного характеру навчання та професійного розвитку педагога як умови його активної адаптації до нових обставин і моделей діяльності, підготовки до вирішення нових професійних завдань.

Ключове значення набувають компетентності педагогічних працівників у сфері інклюзивної освіти, які можуть розглядатись як своєрідна відповідь на проблемну ситуацію в освіті, що виникла внаслідок протиріччя між необхідністю забезпечити сучасну якість і неможливістю вирішити це завдання традиційним шляхом. Адже заклади освіти зобов'язані докласти максимум зусиль для того, щоб діти з особливими освітніми потребами мали можливість успішно інтегруватися у суспільство, стати його гідними членами. Тож проблема підвищення професійного рівня педагогічних працівників у сфері інклюзивної освіти потребує вирішення в теорії і практиці спеціальної освіти.

Процеси становлення й розвитку післядипломної освіти педагогічних працівників розглядалися низкою вчених, серед яких Г. Васильєва, В. Гладуш, С. Крисюк, А. Кузьмінський, В. Олійник, Н. Протасова, Л. Сігасва, Т. Туркот, Н. Щекотиліна та ін. Науковці окреслили методологічні засади функціонування системи підвищення кваліфікації освітян в Україні та її специфіку для різних категорій.

В останні роки з цієї проблеми проведено ряд досліджень вченими Н. Бахмат, Ж. Верьовкіною, В. Любарєць, О. Матвієнко, С. Мироною, які висвітлювали особливості підготовки педагогічних працівників до інклюзивної освітньої діяльності у закладі загальної середньої освіти та шляхи оптимізації цього процесу.

Аналіз вітчизняного досвіду впровадження інклюзивної освіти у закладі загальної середньої освіти засвідчив низку проблем, що стосуються недостатньої кількості кваліфікованих педагогічних працівників, спроможних забезпечити освітній процес в умовах інклюзивного середовища; несформованість їх методичної компетентності; необхідність оптимізації змісту післядипломної освіти впродовж життя. Актуальність досліджуваної проблеми обґрунтовує необхідність її розв'язання на соціальному, науково-теоретичному та практично-методичному рівнях.

Метою роботи є висвітлення досвіду та перспективи організації діяльності у напрямі підвищення професійного рівня педагогічних працівників КУ Сумський навчально-виховний комплекс № 16 імені Олексія Братушки «Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» СМР у сфері інклюзивної освіти.

Динаміка зростання мережі закладів з інклюзивним навчанням у Сумській області порівняно з попереднім 2021 роком засвідчила збільшення на 130 класів (усього 596), відповідно – на 189 учнів (усього 842); по місту Суми – на 6 закладів (усього 36), на 5 класів (усього 122), на 9 учнів (усього 199), що неодмінно потребує підвищення професійного рівня освітян, задіяних в організації інклюзивного освітнього середовища [1, с. 286].

На рівні держави постійно відбувається удосконалення нормативно-правового та методичного забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, визначається процедура, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови, включаючи механізм оплати, створюються відповідні програми, впроваджуються он-лайн курси на різних платформах тощо.

Ефективність цього процесу у закладі загальної середньої освіти значною мірою обумовлено діяльністю його керівника, який зможе мотивувати й організувати професійно-компетентну та інноваційно-творчу роботу педагогічних працівників, що дозволить активно реалізовувати державну політику у сфері інклюзивної освіти в умовах Нової української школи [3, с. 92].

Прикладом такої діяльності є досвід комунальної установи Сумський навчально-виховний комплекс № 16 імені Олексія Братушки «Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Сумської міської ради, який за результатами рейтингового конкурсу у 2021 році переміг у номінації «Сучасний вектор розвитку інклюзивної освіти в Україні».

Адміністрація закладу постійно створює умови для підвищення професійної компетентності та фахової майстерності педагогічних працівників. Цей напрямок реалізується у межах методичної роботи закладу, що організовується відповідно до плану методичної ради як координатора цього процесу у межах виконання теми «Формування творчої, успішної, патріотичної особистості шляхом організації рівного доступу до якісної освіти, використання інноваційних педагогічних технологій в умовах педагогіки партнерства» (2020-2024).

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту» (2020), «Про дошкільну освіту» (2022), наказів по закладу проводиться системна робота щодо підвищення професійного рівня педагогічних працівників, яка включає підвищення їх кваліфікації при Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Відповідно до статті 51 Закону України про повну загальну середню

освіту (2020) загальна кількість академічних годин для підвищення кваліфікації педагогічного працівника протягом п'яти років, яка оплачується за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, не може бути меншою за 150 год., з яких не менше 10%, тобто 15 год. спрямовані на вдосконалення знань, вмінь і практичних навичок роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Такий підхід допомагає педагогічним працівникам сформулювати уявлення щодо принципів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням типологічних їх особливостей і можливостей і реалізувати особистісно-орієнтований підхід до кожного учня, що є одним із пріоритетних завдань закладів загальної середньої освіти й передбачає трансформацію освітнього процесу у сферу самоствердження особистості. Зокрема, станом на травень 2021 року таку перепідготовку пройшло 5 педагогів закладу [2, с. 196].

Педагогічні працівники, реалізуючи принцип «навчання впродовж життя», постійно підвищують фаховий рівень на *курсах за вибором* («Використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в освітньому процесі»), «Використання інтерактивних дошок в освітньому процесі», «Технології розвитку навичок 4К: критичне мислення, креативність, комунікація, командна робота та співпраця в умовах Нової української школи») та *проблемно-тематичних курсах* («Інноваційні педагогічні технології інклюзивного навчання у професійній діяльності вчителя та асистента вчителя», «Інклюзія. Розвиток комунікативної компетентності», «Казкотерапія та інші види допомоги та розвитку учнів під час воєнного стану»), *семінарах* («Learning Apps та Google Forms у роботі вчителя початкових класів», «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні», «Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти» «Психологічні аспекти навчальної діяльності»).

Вчителі навчально-виховного комплексу здобувають або вже здобули другу вищу освіту за спеціальностями «Спеціальна освіта (логопедія)», Спеціальна освіта (олігофренопедагогіка)».

Педагогічні працівники спрямовують свою роботу на вдосконалення й осучаснення системи освітньої роботи, модернізацію змісту та форм методичної роботи, організацію та участь у проведенні методичних заходів в закладі – це перші етапи міських конкурсів фахової майстерності, засідання методичних об'єднань, методичного активу, творчих та динамічних груп, педагогічної та науково-методичної ради.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників зумовлює такі основні шляхи розвитку професійної компетентності у сфері інклюзивної освіти, як: проведення лекцій, семінарів, дискусій; робота в методичних об'єднаннях, творчих групах; освоєння нових педагогічних технологій; дослідницька, експериментальна діяльність; активна участь у педагогічних конкурсах, практичних заняттях, майстер-класах, тренінгах; самоосвіта тощо.

Значна увага приділяється удосконаленню комп'ютерної грамотності педагогів, застосуванню інноваційних освітніх методик інклюзивного навчання, технологій, програмних комп'ютерних комплексів, сучасних засобів навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Постійне вдосконалення фахової майстерності та впровадження різних новітніх практик й інноваційних технологій в освітній процес закладу сприяє подальшому поширенню передового досвіду роботи як на обласному, так і на всеукраїнському рівнях.

На базі закладу щорічно проводяться науково-методичні заходи: Обласний семінар директорів навчально-виховних комплексів «Організація роботи навчально-виховного комплексу» (24.10.2019 р.); Міський семінар заступників директорів з навчально-виховної роботи «Організація інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти» (18.12.2019 р.); Обласний науково-методичний семінар-практикум «Моделювання уроків української мови та літератури в класах з інклюзивним навчанням» (12.03.2020р.) [5, с. 175].

Освітня приймають участь у наукових та науково-практичних конференціях під час яких презентують не тільки власний досвід, але і знайомляться з новітніми тенденціями у сфері інклюзивної освіти, зокрема технології універсального дизайну, скафолдингу, арт-терапевтичних методик тощо. За попередній рік відбулась участь у наукових заходах: *міжнародного рівня* – VI Міжнародно-практична конференція «Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі» (25.11.2020 р.); IX Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих учених «Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців» (19.05.2021 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Традиції та новації у сфері педагогіки та психології» (04.02. -05.02.2022 р.), IX Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених «Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців (18.05.2022 р.); *всеукраїнського рівня* – IV Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Арт-терапевтичні технології у здоров'я збережувальній діяльності сучасних закладах освіти» (18.10.2019 р.), IV Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні питання охорони праці, здоров'я збереження та реалізація інклюзивної освіти в умовах сучасної школи» (20.11.2020 р.).

Закладом було налагоджено науково-методичну співпрацю із кафедрою педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та кафедрою спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету А. С. Макаренка, викладачі яких проводять заходи (семінари, вебінари консультації, круглі столи та ін.) для педагогічних працівників закладу з проблематики інклюзивного навчання.

Враховуючи значний досвід роботи закладу у розбудові інклюзивного навчання і важливість питання підвищення професійного рівня педагогічних працівників було окреслено перспективну у теоретико-методологічному значенні щодо організації цієї діяльності.

Метою цієї діяльності визначено розвиток професійної компетентності педагогічних працівників у сфері інклюзивної освіти, формування навичок самостійного аналізу власної педагогічної діяльності та стимулювання творчого потенціалу. Побудова роботи з підвищення професійного рівня ґрунтується на *принципах* довіри, доброзичливості, педагогічної співпраці, творчої активності; системності, права вибору, випереджувального характеру. [1, с. 288].

Реалізація зазначеної мети відбувається за такими *кроками підвищення професійного рівня*: моніторинг, підбір засобів впливу на кожну групу педагогів, збирання, систематизація інформації, інтерактивність, самоосвіта, презентація, самоаналіз.

Особлива увага надається інтерактивній взаємодії, що сприяє: підвищенню рівня мотивації, активності й творчості; створенню умов для активної пізнавальної діяльності, відносин співробітництва між колегами; формуванню організаторських здібностей та навичок спілкування, критичного мислення, аналізу й оцінки своїх дій, рівня власної компетентності; кращого запам'ятовувати матеріалу.

Рекомендуємо надавати перевагу тим *формам* роботи, які стимулюють професійну творчість педагогів, а саме: професійні конкурси; педагогічні, креативні виставки; виставки-презентації; мультимедійні презентації; проектна діяльність; майстер-класи; тематичні акції; творчі звіти педагогів; випуск педагогічних порадників для батьків.

Важливою формою підвищення професійної компетентності є *самоосвіта* педагога, що полягає в оновленні, засвоєнні, поглибленні й поширенні знань, узагальненні досвіду шляхом системної самостійної роботи, спрямованої на самовдосконалення та саморозвиток особистості, задоволення власних інтересів і потреб закладу освіти.

Самоосвіта педагогів допомагає у вирішенні таких завдань: самовдосконалення вмінь і навичок самостійної роботи з педагогічною документацією та літературою; вміння виокремлювати з поданого матеріалу основні актуальні факти, положення, виокремлювати з прочитаного новинки для апробації; формування потреби у зміні технології освітнього процесу; поглиблення теоретичних знань про особливості розвитку учнів з особливими освітніми потребами; оволодіння методами вивчення особливостей пізнавальної сфери особливих учнів, їх розвитку. [4, с. 86].

До видів діяльності педагога в процесі самоосвіти у сфері інклюзивної освіти відносяться: читання фахових періодичних видань; моніторинг інформації в Інтернеті; відвідування конференцій, тренінгів, семінарів, круглих столів, лекторіїв та інших методичних заходів; обмін досвідом з колегами; систематичне проходження курсів підвищення кваліфікації; опанування ІКТ; проведення відкритих заходів тощо.

Результатом самоосвіти повинен бути інноваційний продукт у формі: доповіді, виступу на педагогічній раді, семінару, методичного об'єднання; методичної розробки; авторської програми; дидактичного посібника; проекту; статті до фахового видання; методичного кейсу та ін.

Висновки. Отже, неодмінним та важливим аспектом формування професійної компетентності освітян є систематичне, постійне підвищення їх професійного рівня у сфері інклюзивної освіти, що сприятиме розумінню відповідного термінологічного апарату, складників інклюзивного навчання і побудові ефективного інклюзивного освітнього середовища.

Вважаємо, що підвищення професійного рівня працівників у сфері інклюзивної освіти повинно бути не тільки врегульоване основними програмами, але і враховувати індивідуальні запити та потреби кожного працівника, сприяти його професійному розвитку саме в окресленій ним траєкторії шляхом участі у міських професійних конкурсах, активного застосування науково-педагогічних знань, передового педагогічного досвіду, інноваційних освітніх технологій в освітньому процесі, залучення до науково-дослідницької діяльності. Важливим в організації цього процесу належить керівнику закладу освіти, який орієнтований на організацію ефективного інклюзивного освітнього середовища.

Окреслений у роботі досвід та перспективи підвищення професійного рівня педагогічних працівників дозволить поєднати науку і практику та вийти на новий рівень підготовки фахівця, здатного до змін із урахуванням сучасних реалій системи освіти, спроможного здійснити гідний внесок у збагачення української педагогічної науки і практики.

Використана література:

1. Бондаренко Ю., Воротинцева О. Мережева форма здобуття освіти як модель реалізації індивідуальної освітньої траєкторії для дитини з порушеннями інтелектуального розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. № 7(101). С. 286-297.
2. Васильєва Г. Організаційно-педагогічні умови формування методичної компетентності працівників освіти інклюзивної форми навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 2 (106). С. 194-211.
3. Васильєва Г. Формування методичної компетентності педагогічних працівників інклюзивної освіти під час підвищення кваліфікації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 3 (107). С. 90-98.
4. Сидоренко В. В. Розвиток педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти. *Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти*: монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2018. 516 с.
5. Olena Pozniak, Yuliia Bondarenko (2022). Organizational Features of Creating an Inclusive Educational Environment in General Secondary Education Institutions. Continuous education: current discourses: monograph. Publishing House of University of Technology. Katowice, (49), 172-181. ISBN 978-83-963977-3-7 DOI:10.54264/M004

References:

1. Bondarenko Yu., Vorotyntseva O. (2020). Merezheva forma zdobuttia osvity yak model realizatsii indyvidualnoi osvitnoi traiektorii dlia dytyny z porushenniamy intelektualnoho rozvytku. [Network form of education as a model of realization of individual educational trajectory for a child with intellectual disabilities]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. Sumy. SumDPU imeni A. S. Makarenka. № 7(101). S. 286-297. [in Ukrainian]
2. Vasylieva H. (2021) Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia metodychnoi kompetentnosti pratsivnykiv osvity inkluzyvnoi formy navchannia. [Organizational and pedagogical conditions for the formation of methodical competence of education workers of an inclusive form of education] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. № 2 (106). S. 194-211. [in Ukrainian]
3. Vasylieva H. (2021) Formuvannia metodychnoi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv inkluzyvnoi osvity pid chas pidvyshchennia kvalifikatsii. [Formation of methodical competence of pedagogical workers of inclusive education during professional development.] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. № 3 (107). S. 90-98. [in Ukrainian]
4. Sydorenko V. V. (2018) Rozvytok pedahohichnoho akmeprofesiohenezu v umovakh formalnoi i neformalnoi pisliadyplomnoi osvity. [The development of pedagogical acmeprofessionogenesis in the conditions of formal and informal postgraduate education.] *Teoriia ta metodyka profesino-pedahohichnoi pidhotovky osvitiianskykh kadriv: akmeolohichni aspekty*. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. 516 s. [in Ukrainian]
5. Olena Pozniak, Yuliia Bondarenko (2022). Organizational Features of Creating an Inclusive Educational Environment in General Secondary Education Institutions. Continuous education: current discourses: monograph. Publishing House of University of Technology, Katowice, (49), 172-181. ISBN 978-83-963977-3-7 DOI:10.54264/M004 [in English]

Bondarenko Yu., Pozniak O. Increasing the professional level of teaching staff of the general secondary education institution in the field of inclusive education/ from work experience

The article describes the experience of the general secondary education institution in improving the professional level of teaching staff in the field of inclusive education. It was determined that the issues of strengthening the continuous professional development of the teacher, preparing him to solve new professional tasks are gaining relevance in today's conditions.

Post-graduate education, professional development courses, self-education, etc., which stimulate continuous professional development, provided by legislation and offered by the subject of educational activity or independently determined by the person, are indicated as components of the professional level improvement of pedagogical workers.

The analysis of the domestic experience of the implementation of inclusive education in the institution of general secondary education has shown a number of problems, which substantiates the urgent need to raise the professional level of pedagogical workers in the field of inclusive education.

The purpose of the work is to highlight the experience and perspectives of the organization of activities in the direction of increasing the professional level of pedagogical workers of the Oleksiy Bratushka Sumy educational and educational complex № 16 «Sumy comprehensive school of grades I-III – preschool educational institution» of the SCC in the field of inclusive education.

At the state level, regulatory documents describe the procedure, types, forms, scope (duration), periodicity, conditions, including the mechanism of payment for professional development of pedagogical workers.

It was determined that the effectiveness of the process of raising the professional level of pedagogical workers in an educational institution is determined by the activity of its head, who promotes the organization of systematic and purposeful work within the scope of the collective theme.

The work outlines the forms of raising the professional level of the institution's pedagogical staff in the field of inclusive education through their participation in research activities, methodological and scientific-practical activities: lectures, seminars, discussions, pedagogical competitions, practical classes, master classes, trainings, work in methodological unions, creative groups and the perspective of this activity through the definition of the goal, principles, steps of raising the professional level, forms of work. The importance of self-education activity as an important form of increasing the professional competence of a teacher, its tasks, types, the results of which is an innovative product in the form of a report, methodical development, author's program, didactic manual, project, article for a scientific publication, methodological case, etc., is revealed.

This approach to raising the professional level of pedagogical workers contributes to the formation of their ideas about the principles of working with children with special educational needs, taking into account typological features and opportunities, and the further dissemination of best work experience both at the regional and all-Ukrainian levels.

We are convinced that the experience outlined in the work and the prospects for raising the professional level of pedagogical workers of the educational complex will allow us to combine science and practice and reach a new level of training a specialist capable of changes in the modern realities of the education system, capable of making a worthy contribution to the enrichment of Ukrainian pedagogical science and practice

Key words: pedagogical workers. raising professional level, experience, inclusive education, institution of general secondary education.